

**HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİNİN TƏDRİSİ METODİKASI
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА ПОЗНАНИЕ МИРА
METHODS OF TEACHING THE SUBJECT OF KNOWLEDGE OF THE WORLD**

UOT 57:37.016

Elnurə Fazil qızı Səfərova

biologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti

<https://orcid.org/0000-0002-4151-1750>

Zərifə Rəsul qızı İsmayılova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin baş müəllimi

**HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİNİN TƏDRİSİNİN İNKLÜZİV SINIFLƏRDƏ
TƏŞKİLİ METODİKASI**

Эльнура Фазиль гызы Сафарова

доктор философии по биологии,

доцент Азербайджанского

Государственного Педагогического Университета

Зарифа Расул гызы Исмаилова

старший преподаватель Азербайджанского

Государственного Педагогического Университета

**МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА ПОЗНАНИЕ МИРА
В ИНКЛЮЗИВНЫХ КЛАССАХ**

Elnura Fazil Safarova

doctor of philosophy in biology,

associate professor at Azerbaijan State Pedagogical University

Zarifa Rasul Ismayilova

senior lecturer at Azerbaijan State Pedagogical University

**METHODS OF ORGANIZING THE TEACHING OF THE SUBJECT “KNOWLEDGE of
the WORLD” IN INCLUSIVE CLASSES**

Xülasə. Məqalədə inklüziv siniflərdə Həyat bilgisi fənninin təşkili metodologiyası, təhsilin hamı üçün əlçatan olması üçün müvafiq resursların düzgün seçilməsi, nümunəvi dərsin cari planlaşdırılması verilmişdir. Bir fənnin tədrisi zamanı mövzulara uyğun olaraq seçilmiş resurslar tələbələrə dəstək olur və dərsin öyrənilməsinin keyfiyyətini artırır. Lüğətlər, kalkulyatorlar, yazı materialları, tərtibatlar və müxtəlif formalarda iş dəftərləri, rəngli kağızlar kimi variantların yerləşdirildiyi sahələr buna misal ola bilər. Müxtəlif rəngli resurslar, İKT alətləri, rahat stol və stullarla sakit ərazi yaradıla bilər. Inklüziv təhsilin məktəb həyatına gətirdiyi dəyişikliklər nəticəsində o, tək-cə sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların deyil, bütün uşaqların istifadə etməsi üçün nəzərdə tutulub.

Açar sözlər: *inklüziv, bilik, metod, həyat bilgisi, sinif, kollektiv*

Резюме. В статье представлена методика организации предмета Познание мира в инклюзивных классах, правильный подбор актуальных ресурсов, чтобы сделать образование доступным для всех, текущее планирование образцового урока. При преподавании предмета ресурсы, выбранные в соответствии с темами, поддерживают учащихся и повышают качество усвоения урока. Примером этого могут быть зоны, где размещаются такие опции, как словари, калькуляторы, письменные принадлежности, макеты и разные формы рабочих тетрадей, цветные бумаги. Можно создать тихую зону с различными красочными ресурсами, средствами ИКТ и комфортными столами и стульями. В результате изменений, которые инклюзивное образование вносит в школьную жизнь, оно предназначено для использования всеми детьми, а не только детьми с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: *инклюзивное, знание, метод, Познание мира, класс, коллектив*

Summary. In the article, the method of organizing the subject of Life knowledge in inclusive classes, the correct selection of relevant resources to make education accessible to everyone, and the current planning of a sample lesson are given. In teaching the subject, the resources selected according to the topics support the students and increase the quality of learning the lesson. An example of this can be areas where options such as dictionaries, calculators, writing tools, models and different forms of workbooks, colored papers are placed. A quiet zone with various colorful resources, ICT tools and comfortable tables and chairs can be created. As a result of the changes that inclusive education brings to school life, it is intended to be used by all children, not only children with disabilities.

Key words: *inclusive, knowledge, method, life knowledge, class, collective*

İnklüziv təhsil ümumi təhsilin inkişafı prosesidir. Təhsilin bütün uşaqların müxtəlif ehtiyaclarının ödənilməsi baxımından hamı üçün əlçatan olmasını nəzərdə tutur. Bu, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların da təhsil almasını təmin edir. İnküziv təhsilin bir çox tərifləri və mənalara mövcuddur. İnküziv təhsilin ümumi göstəriciləri aşağıdakılardır: [2]

- inklüziv təhsil məktəblərin daha münbit və bütün uşaqlar üçün faydalı olmasına yönələn fasiləsiz prosesdir;

- inklüziv təhsil təhsil mədəniyyətinin, hüquqi sənədlərin və təcrübələrin şagirdlərə uyğun olması üçün yenidən qurulmasını ehtiva edir;

- inklüziv təhsil bütün şagirdlərə uyğun olması üçün məktəbin dəyişməsinə şərtləndirir;

- inklüziv təhsil uşaqların məktəbdə və icmada təhsilə çıxışına mane olan konkret səbəbləri müəyyənləşdirib aradan qaldırılması üçün davamlı fəaliyyətdir;

- inklüziv təhsil bütün maraqlı tərəflərin iştirakı ilə icra edilməli olan bir prosesdir.

İnküziv təhsilin əsasında aşağıdakı istiqamətləri əsas götürən ideologiya durur: [3]

- bütün insanlara eyni münasibəti təmin edərək hər cür diskriminasiyadan uzaq durmaq;

- xüsusi təlim ehtiyacları olan uşaqlar üçün ümumtəhsil müəssisələrində şərait yaratmaq.

İnküziv təhsilin məktəb həyatına gətirdiyi dəyişikliklərin nəticəsində yalnız sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar deyil, bütün uşaqların

istifadə etməsi nəzərdə tutulur. SİM uşaqların ümumtəhsil məktəblərində təhsili bir çox ölkələrin, eləcə də Azərbaycanın cəlb olunduğu inklüziv təhsil sisteminin qanunauyğun inkişaf mərhələsidir. Bir dərs nümunəsində inklüziv sinifdə dərsin təşkilini aşağıdakı cari planlaşdırmada qeyd etmişəm. Sınıfimlə tanış olaq: sınıfimlə görmə məhdudiyətli və eşitmə məhdudiyətli uşaqlar təhsil alır.

II sinif. “Kollektiv” mövzusunun tədrisi [1]

Standart: 2.1.1.” Fərd”, “ailə” və “kollektiv” anlayışlarını fərqləndirir.

Təlim nəticəsi: Kollektiv anlayışını digər anlayışlardan fərqləndirir.

İnteqrasiya: A.d; T.i

İş üsulları: Beyin həmləsi, müzakirə, kubləşdırma.

İş forması: Kollektivlə iş, qrupla iş, fərdi iş.

Resurslar: İş vərəqləri, (kağız vərəqlərdən kəsilmiş fiqurlar), qiymətləndirmə kartları, kubləşdırma üsulu üçün hazırlanmış kub.

Motivasiya: OYUNUMUZUN QAYDASI

Uşaqların adı yazılmış kağızlar olan bir qabdan iki nəfərin adı seçilir. Seçilmiş bu iki nəfər ipəkdi oynayır. İnküziv şagirdlərimiz də oyuna cəlb edilir. Daha sonra oyun zamanı iştirakçılardan birinə 2 nəfər kömək edir.

Sual: Sizcə nə üçün kömək olunan iştirakçı qalib oldu?

https://www.youtube.com/watch?v=vXXjWbdV4_Q

Tədqiqat sualı: Kollektivlə işin əhəmiyyəti nədir?

Sinfə müraciət: Paylanılan iş vərəqlərində sadəcə birinci sualı işləyin. Digər sual üçün birlikdə videoya baxacağıq.

Tədqiqatın aparılması: Kublaşdırma üsulu ilə şagirdləri 6 qrupa bölürəm:

1) Şəkildə gördüyünüzü sözlə təsvir edin. İzləyəcəyiniz videoda atanın yerində olsanız uşaqlara birliklərinin əhəmiyyətini necə izah edərdiniz?

2) Şəkildə gördüyünüzü sözlə təsvir edin. İzləyəcəyiniz videoda atanın yerində olsanız uşaqlara birliklərinin nəticəsini necə izah edərdiniz?

3) Şəkildə gördüyünüzü sözlə təsvir edin. İzləyəcəyiniz videoda atanın yerində olsanız uşaqlara birlik olmasa hansı fəsadlar baş verəcəyini necə izah edərdiniz?

Digər 3 qrupa da oxşar suallar olan iş vərəqləri verirəm. Görmə məhdudiyyətli şagird əyləşən qrupa iş vərəqini daha iri şriftlərlə hazırlanmış qaydada təqdim edirəm. Eşitmə məhdudiyyətli şagirdə isə tapşırığa cavab hazırlayarkən videoya baxdıqda alt yazını da oxumağı tapşırıram. İnküziv siniflərdə video materiallardan istifadə edərkən mütləq şagirdin əlilliyindən asılı olaraq alt yazının olması, materialların rəngarəngliyi, sadə izah nəzərdə tutulmalıdır. Bu zaman digər şagirdləri diqqətdən kənar saxlamaq olmaz, bərabər hüquqluluq qorunmalıdır. Tapşırıqlar paylandıqdan sonra videoçarx izlənilir.

Videonu izləyək:

1. https://www.youtube.com/watch?v=F_HzbDdpzN4

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ: Hər qrupdan bir nümayəndə cavablar yazılmış iş vərəqlərini təqdim edirlər. Hər bir qrupun fikirləri dinlənilir. Bu zaman da inküziv şagirdləri təqdimata cəlb etmək lazımdır.

MƏLUMAT MÜZAKİRƏSİ: Qrupların fikirlərinə digər qruplar fikir bildirir. Müəllim də söylənilən fikirlərə münasibət bildirir və müzakirəni təşkil edir. Uşaqlara müraciət edir:

- Uşaqlar, kollektiv dedikdə nə başa düşdük?
- Kollektivlə işin əhəmiyyəti nədən ibarətdir?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ: Uşaqlar, gəlin öyrəndiklərimizi ümumiləşdirək. Diqqət edək lövhəyə, videomaterial üzərində mövzuya aid əsas hissələri qeyd edər və nəticə çıxardaq.

2. <https://www.youtube.com/watch?v=dE9Pvxf2FdM>

YARADICI TƏTBİQETMƏ: Hər bir qrup "Tək əldən səs çıxmaz" atalar sözüne aid hekayə qursun.

Refleksiya: 3-2-1 üsulundan istifadə edərək bugünkü dərs haqqında təəssüratları şagirdlərdən soruşuruq. Kollektiv mövzusunə aid 3 - yeni öyrəndiyiniz məlumatı qeyd edin. 2 - hansı məlumat diqqətinizi çəkdi? 1 - hansı məlumata dair hələ də suallarınız var? Uşaqlar, biz bu gün birlikdə, yəni, kollektiv çalışaraq dərsimizi tam başa düşdük. Ona görə hər birimizə alqış düşür. Gəlin bir-birimizi birlikdə alqışlayaraq, qiymətləndirək.

Problemin aktuallığı. Ümumtəhsil məktəblərində Həyat bilgisi fənninin tədrisinin inküziv siniflərdə düzgün təşkili aktual məsələlərdəndir. Son zamanlar inküziv siniflərlə işləyərkən müəllimlər müxtəlif çətinliklərlə rastlaşırlar. Buna görə düzgün metod və üsullardan istifadə əhəmiyyətlidir və dərsin keyfiyyətinə müsbət təsir edir.

Problemin elmi yeniliyi. Həyat bilgisi fənnini inküziv siniflərdə təşkil edərkən hər kəs üçün əlçatan müvafiq resurslar seçilməlidir. Fənnin tədrisində mövzulara uyğun resurslar şagirdlərə dəstək olaraq dərsin mənimsəmə keyfiyyətini artırır. Buna misal olaraq lüğətlər, kalkulyatorlar, yazı vasitələri, maketlər və müxtəlif formada iş dəftərləri, rəngli kağızlar kimi seçimlər qoyulan sahələr ola bilər. Müxtəlif rəngarəng resurslar, İKT vasitələri və rahat stol, stullar olan sakit zona yaradıla bilər. Cari dərs mövzusunun əsasını və ya nəticəsini əks etdirəcək bir məkan yaradıla bilər ki, bu da şagirdlərə keyfiyyətli dərs mühiti yaradılmasını dəstəkləyir. Məsələn, rəqəmsal resurs və materiallardan istifadə edin. Rəqəmsal resurslar ənənəvi çap olunmuş materialların vermədiyi aktivliyi təmin edir. Rəqəmsal mətn şagirdlər üçün vacib olan xüsusiyyətlərə malikdir: [4]

-mətnin səsləndirilməsi alətindən istifadə edərək ucadan oxuma imkanı;

-məzmunun təsvirində çəviklik (rəng, kontrast), mətn şriftini böyütmək imkanı;

-lüğətlər, mətnin rənglər və ya qeyd etməklə vurğulanması, mətnin içində müvafiq qeydlər aparılması üçün dəstəkləyici hazır vasitələr;

-söndürülüb-yandırılma bilən titrlər;

-video üçün audio təsvirlər (izahatlar);

-şəkil təsvirləri.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər. Təlim prosesini vurğulayın. Təlim üçün vaxtaşırı formativ rəylər mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təlim za-

manı yalnız son nəticə deyil, təlim prosesinin özü də xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Təlim prosesinin müxtəlif mərhələlərində prosesin özünə diqqəti yönəltmək prosesin əhəmiyyətini anlamaqda şagirdlərə kö-

mək edir. Yəni təlimdə yalnız nəticə əldə etməyə can atmaq, nəticəyönlü olmaq vacib deyil, həm də təlim prosesində fəal iştirak etmək də mühümdür [5].

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Həyat bilgisi fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulum). – Bakı, -2013
2. “İnklüziv sinifdə təlimin təşkili” mövzusunda ixtisasartırma proqramının Oxu materialı. Avropa İttifaqı, Azərbaycan Təhsil Nazirliyi, UNİC
3. EF, Regional İnkişaf İctimai Birliyi. -2019.
4. İnklüziv siniflərdə təlimin təşkili. TİPİİ. *Oxu materialı*. -Bakı – 2018
5. Səfərova, E.F. Biologiyanın tədrisində həyati bacarıqların aşılınması ilə şagird şəxsiyyətinin formalaşdırılması. Dərs vəsaiti. / E.F. Səfərova. -Bakı-2018.

E-mail: seferovaelnure@mail.ru

E-mail: durna.huseynli.00@list.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok., dos. H.M. Hacıyeva,*

ped.ü.fəls.dok., dos. G.N. Hacıyeva

Redaksiyaya daxil olub: 19.01.2013.